

Традицията е свързала завинаги имената на двама видни представители на българското възраждане — Паисий и Софроний Врачански. И не случайно. Котленският свещеник Стойко Владиславов пръв преписва „История славеноболгарская“, пръв разбира и осъществява като книжовник и общественик националните и общочовешки идеи на хиландарския монах. През 1962 г. беше чествувана 200-годишнината от написването на „История славеноболгарская“ — в периодичния печат и научните издания бяха публикувани статии и изследвания, които осветлиха важни моменти от делото на безсмъртния възрожденец. Само няколко месеца по-късно се появи и монографията за живота и творческия път на Софроний Врачански.¹ Авторът ѝ, известният специалист по старобългарска литература В. Сл. Киселков, е проявил интерес към Софроний като учен и гражданин, понеже, както отбелязва в увода към труда си, е роден и израсъл „в родното място на Софроний“ (стр. 4). Затова нерядко проследяването и тълкуването на фактите е сгрято от топло чувство към родния край, от преклонение пред неговото историческо минало, от подкупващ възторг към делото на бележити котленци. Стремещът на В. Сл. Киселков да очертае във възможната пълнота епохата и дейността на Софроний, да оспори установени концепции и да предложи нови, е определил и композицията на монографията, и обема на отделните ѝ части. Тя е изградена от четири взаимодопълващи се глави: 1. Котел; 2. От люлката до гроба; 3. Писателски образ; 4. Книжовно дело.

Примерите за икономическата, политическата и културната история на Котел, подбрани твърде сполучливо, чертаят богатия летопис на града от неговото основаване до днес. Данните за учебното дело и просветата, за интереса на котленци към новобългарската книга, които В. Сл. Киселков е извличал с упоритост от архиви, вестници, списания и отделни издания, показват, че на Софроний и на неговите котленски последователи не трябва да се гледа като на случайни и изолирани „културтрегери“ в този край, а като на хора, свързани с културните и обществени традиции на Котел.

Биографията на Софроний в сравнение с биографиите на други български възрожденици е задоволително документирана

и в повечето случаи безспорна. Заслуга за това има преди всичко самият Софроний, който написа и остави за читатели и изследователи бележитото си автобиографично произведение „Житие и страдание грешного Софрония“. Разбира се, много от данните в него са лаконични; за някои личности и събития, за които днес се предполага, че са изиграли не малка роля в живота на котленския свещеник Стойко Владиславов, не се споменава нищо. Затова, за да очертае детайлно жизнения път на Софроний, В. Сл. Киселков взема под внимание не само неговата автобиография, но и редица преки и косвени данни от други писмени източници. Към всяка дума от автобиографията на Софроний авторът на монографията се отнася критично, зад всеки ред от известен или неизвестен досега документ той се старее да открие нови данни за живота и делото на врачанския епископ. И макар че понякога тълкуванията на В. Сл. Киселков са твърде субективни, не може да не му се признае заслугата, че, поставяйки под съмнение някои литературни факти или концепции, той дава подтик за нови проучвания. Втората част на монографията със заглавие „От люлката до гроба“ е интересна преди всичко с богатия си материал за всички моменти и перипетии от живота на Софроний. В. Сл. Киселков очертава подробно и домашната среда, в която расте Стойко Владиславов, и дейността му на свещеник и врачански епископ, и патриотичните му обществени прояви. Заедно с изчерпателността на фактите обаче той подхвърля на съмнение и преоценка някои неоспорвани досега биографични данни. Годината на раждането на Софроний Врачански — 1739 — не е давала повод за възражения, тъй като сам авторът на автобиографията насочва към нея. За пръв път в монографичното изследване на В. Сл. Киселков се поставя въпросът за нейното коригиране. „Трябва да се предполага, че когато пристигнал в Букурещ — пише авторът — той (Софроний — б. м.) се чувствувал още енергичен и жадувал за нова обществена дейност за благото на родината си, при все че е приближавал 70-годишната си възраст. Тогава той е посочвал 1739 г. като година за раждането си, защото погребено вървал, че е роден в нея. Според нас раждането му трябва да се отнесе поне към 1737 г.“ (стр. 40). Какви са съображенията, които са накарали В. Сл. Киселков да коригира рождената дата на Софроний? „Така мислим

1) В. Сл. Киселков, Софроний Врачански. Живот и творчество. София, 1963, издание на БАН, стр. 240.

— утвърждава той — защото не можем да повярваме, че котленските първенци и църковни настоятели са могли да позволят на преславския епископ Гедeon да го ръкоположи за техен свещеник, преди да е навършил най-малко 25-годишна възраст. Според църковните канони, формално задължителни за владиците и от онова време, кандидат-свещениците трябва да са изпълнили 30-годишна възраст“ (стр. 40). Ако се допусне обаче, че са били спазвани църковните канони и традиции рождената дата на Софроний трябва да бъде преместена още по-назад — към 1732 година. Но едно такова предположение е неубедително даже и за автора на монографията. Затова той е склонен да приеме, че епископ Гедeon е нарушил правилата на църковните събори и вместо на 30 запознал Софроний на 25-годишна възраст. Щом сам обаче В. Сл. Киселков допуска нарушение на църковните канони, читателят е в правото си да възрава, че фанариотският епископ би ръкоположил Стойко Владислав за свещеник и на 23-годишна възраст. Сам авторът е почувствувал неубедителността на своето предположение, поради което е прибегнал към допълнителна аргументация. „Ако беше на 22-23-годишна възраст, нито гордите и честелюбиви котленски първенци и църковни епитропи биха се съгласили той да бъде запознен, а те да му целуват ръка, нито пък епископ Гедeon би изпълнил желанието му“ (стр. 42). Щом обаче първенците на Котел прекланят честолюбие то си и се съгласяват „да... целуват ръка“ на един 25-годишен свещеник, защо те да не сторят същото, ако този свещеник е и на 23 години? При това в случая става въпрос не за чувствителна разлика от 15—20 години, която би могла в известен смисъл да послужи като аргумент на В. Сл. Киселков, а за някакви си 1—2 години.

Когато разглежда книжовното дело на Софроний, авторът на монографията изказва една твърде приемлива догадка, която не се съгласува обаче с намерението му да коригира рождената дата на Софроний. „Навярно ранната проява на Софроний като работник на българската литературна нива — пише В. Сл. Киселков — ще е била една от причините, които накарали Гедeon Преславски да го ръкоположи за свещеник в 1762 г., а не стотте гроша, които му били броени от един от Софрониевите покровители и ходатаи в Котел“ (стр. 114). Тези ранни прояви на Стойко Владислав в областта на българската книжовност биха могли според нас да се имат предвид, когато се говори и за „преждевременното“ му запозване, и за отношението на котлен-

ските първенци и преславския епископ към младия български свещеник.

Своеобразни са изводите на В. Сл. Киселков и за дейността на Софроний в Карнобат и Карабунар (Грудово), където прекарва от 1792 до 1794 г. Автобиографията на Софроний е дала основание на всички негови изследователи да твърдят, че и в тези български селища той се е подвизавал като свещеник и просветител, поради което се е ползвал с любовта и доверието на жителите от анхиялска епархия. „И едно от това, друго от попское укорение да мя не хранят като слепец — четем в „Житието“ — от тая тежота востанях и дойдох на Ахиолска епархия. И он ме прия сас радост и даде енория дванадесет села сас Карнобат ведно... и като поидох тамо да по п у в а м, радвах ми се християни много.“¹ „И като сверших тамо година, поидох на Карабунар. Седях и тамо една година, ала тамо мирно проминах. И като излязох от тамо, плачеха християните зарад мое разлучение. Искаха да седя и другая година, ала не би ми възможено...“ (к. м. стр. 135). Независимо от недвусмисленото в думите на Софроний В. Сл. Киселков идва до твърде странния извод: „Според нас поп Стойко е преживял по една година в Карнобат и Карабунар не като свещеник, а като частно лице, търгуващо с добитък (стр. 55, к. м.). Но и в случая, както и когато поставя под съмнение рождената дата на Софроний, В. Сл. Киселков пренебрегва данните от автобиографията за сметка на аргументи, твърде условни, без необходимия доказателствен смисъл и убедителност. Преди всичко той абсолютизира факта, че преди да напусне Котел и да замине за Анхиялска епархия, на Софроний е било забранено да изпълнява свещеническите си обязанности. А по силата на църковните канони и традиции анхиялският митрополит не е имал право да му повери енория, преди да бъдат възстановени правата му на свещеник. Данните в автобиографията обаче не оставят никакво съмнение, че Софроний е изпълнявал свещеническите си задължения и в Карнобат, и в Карабунар. Затова В. Сл. Киселков е принуден да допусне, че „анхиялският митрополит... му е позволил и е г л а с и о н а своя глава да извършва някои належания църковни треби, когато бивал повикван за целта от местни християни само поради това, че в целия Карнобатски кадилък той е бил, както изглежда, единственият свещеник“ (к. м., стр. 53). Но и в конкретния случай, както и при опита да се ко-

¹ Софроний Врачански, Избрани творения, София, 1946 г. Всички цитати от автобиографията са по това издание.

ригира рождената дата на Софроний, изследователят използва един и същ несъстоятелен похват — отхвърля установени концепции и факти, позовавайки се на църковните канони и постановления, въпреки че е принуден да признае, че те не винаги са се спазвали. Не е от съществено значение в случая дали на Софроний е било разрешено и е гласно или гласно да изпълнява функциите си на свещеник в Карнобатско и Карабунарско. Важното е, че тук той идва не за да търгува, а да погува.

За възприемане становището на В. Сл. Киселков не убеждава и „аргумента“, че Софроний „не споменава нищо за гледището на анхиалския владика относно неговото напускане на Карабунар... тий като той е пребивавал там като частно лице“ (стр. 55). Софроний не споменава за значително по-важни събития в своята автобиография, затова един такъв „пропуск“ е не само възможен, но и напълно естествен. При това щом В. Сл. Киселков допуска, че в целия Карнобатски кадилък нямало никакъв свещеник, не е ли възможно изпращането на Софроний в този не твърде безопасен край да се възприеме и като начин за „изкупление“ на наложеното му преди това наказание?

Без да имаме възможност да изразим аргументирано отношението си и към някои други спорни биографични въпроси, не можем да не отбележим, че недостатъчно убедителна е както езиковата еквилибристика при проследяване етимологията на фамилияното име на Софроний — Богориди, така и въпросът за замонашването му под името Серафим.

При очертаването на жизнения път на Софроний В. Сл. Киселков кара читателя да се замисли само над някои моменти в тълкуването на биографичния материал. Когато разглежда обаче мирогледните позиции на Софроний, възраженията от областта на частното, единичното преминават в областта на общото, методологичното. Разбира се, при анализа на конкретните обществени и културни прояви на Софроний авторът дава верни и приемливи оценки, които не могат да не се вземат под внимание при посочване достойнствата на неговата книга. Но когато трябва да потърси, проследи и обобщи закономерностите в идеологическото развитие на Софроний, той стига до неверни изводи и изпада в противоречие с конкретни свои констатации. Софроний, както други дейци от неговото време, изминава дългогодишен път на развитие. Но за разлика от някои възрожденски книжовници, той не изживява идейни колебания и прелом, не мени отношението си към обществе-

ните и културни проблеми на своята съвременност. Затова недоумение буди мнението на В. Сл. Киселков за двата периода в идейния път на Софроний. „За големия идеен прелом, настъпил у Софроний във Видин — пише той — за разрастването на общата му към Русия, за избистрянето на националното му чувство и за решението му занаят да посвети силите си на просветата на своя народ най-добре свидетелствуват двата големи сборника...“ (к. м., стр. 95). Първият етап от книжовната дейност, а следователно и от идеологическото развитие на Софроний, според В. Сл. Киселков, е черковно-религиозен. През това време той е „човек с чисто църковен мироглед“ (стр. 96), с елинофилска ориентация, „привърженик на традиционните църковни догми и канони“ (к. м., стр. 63). Софроний не може да долови „духа на новото време и идеите на свободолубивите духове, поради което не е в състояние да стане техен привърженик“ (стр. 63).

Разбира се, никой не смята, че Софроний се оформя с определен писателски и обществен стил още когато е свещеник или врачански епископ. Действително в неговата разностранна дейност тогава имаме само елементи от хуманизма, демократизма и идейните възгледи на ренесанса. Но да се пренебрегне всичко това и по-сетнешното дело на скромния възрожденски труженник да се възприема и обяснява като резултат на някакъв идеен прелом, означава да не се разберат правилно мирогледът, характерът и интересите на Софроний. Затова повторното преписване на Паисиевата история от страна на Софроний се схваща от В. Сл. Киселков не като проява с определен обществен смисъл, а само като професионално преписваческа заслуга. Разглеждайки дейността и мирогледа на Софроний до края на XVIII век като резултат „от случайни и временни причини от субективен и обективен характер“ (стр. 93), В. Сл. Киселков дава субективистично тълкувание и на влечението и крайния интерес на Софроний към учебното дело, преписването, подвързването. „Ако поп Стойко — отбелязва той — можеше да покрива личните и семейните си разходи само с възнаграждението или с приходите си като свещеник, той едва ли щеше тъй ревностно да се отдава на странични занятия от рода на споменатите с единственото желание да припечелва от време на време някоя пара“ (стр. 46). Доколко това тълкувание е произволно говори обстоятелството, че в тази част от монографията, в която авторът проследява книжовната дейност на Софроний, той влиза в противоречие със собствените си

изводи и писаното от него на стр. 46 е отредено с правилните доводи на стр. 91—92. "На книжовен труд той се видял принуден да се отдаде изпърво под напора на собствените си влечения и задължения като свещеник и учител, а после, за да отговори на копнежите и културно-просветните нужди както на ученолюбивите котленци, така и на всички ученолюбиви българи в Турция."

Грешки в оценката на Софрониевия мироглед В. Сл. Киселков допуска не само във връзка с неговата книжовна дейност преди отиването му във Видин. След като отчита гражданските тенденции в творчеството на Софроний в зависимост от прогресивните идеи на ренесанса и творчеството на мислителите като Доситей Обрадович, авторът прави преценки, несъобразени със своеобразието в общественото ни и културно развитие през Възраждането. Този метафизически подход го е подвел да свърже Софроний с идеологията на „църковните и съветските управници в Европа през XVIII век“ (стр. 102), с буржоазния строй и монархическото управление, а отгук и мирогледът му да бъде определен като идеалистически. Като не държи сметка за обективната роля, която са играли сборниците и преводите на Софроний, патриотичните задачи, които си е поставял техният съставител и преводач, а взема преди всичко субективните намерения, политическата принадлежност и идеологията на техните автори, В. Сл. Киселков стига до погрешни постановки. Ето как той обяснява подбудите, които са накарали Софроний да преведе книгата на Амбросий Марлиан „Theatrum politicum под заглавие „Гражданское позорище“: „Като служители на църквата и като привърженици на монархизма съставителят на книгата и нейният преводач искали чрез нея да внушат на читателите си, че без християнството и без монархическия строй, ръководен само от набожни монарси, човечеството не може да прогресира нито в материално, нито в интелектуално отношение“ (к. м., стр. 201). Всеки, който не оцени рационализма на Софроний, неговия демократизъм и хуманизъм и не разграничи задачите му на просветител от задачите на западните църковни и държавни дейци, би изпаднал във вулгаризация на мирогледа му и на неговото културно наследство.

В по-голямата част от монографията си В. Сл. Киселков разглежда книжовното дело на Софроний. Тук е проследена историята на Софрониевите произведения, дават се сведения за съдържанието им, оспорват се утвърдени вече мнения. Огромният фактически материал, изнесен

от В. Сл. Киселков, документира дългогодишните му интереси към делото на великия котленец, желанието му да обрисова с възможните най-богати детайли писателския му образ. Обработеният по черк, установеният правопис, писателската и художествена техника в първите преводни произведения на Софроний, както и преписите на Паисиевата история, на Тиченския дамаскин от 1765 г., на Часословеца от 1768 г. дават основание на В. Сл. Киселков да приеме, че „още преди 1765 г. Софроний се проявил като книжовник в родния си град“ (стр. 114). Като оценява огромното значение на всички преводни и оригинални Софрониеви творби, авторът на монографията разглежда подробно всяка една от тях — от първия препис на „История славеноболгарская“ до автобиографията.

Разбира се, в повечето случаи В. С. Киселков не излиза извън границите на фактологизма, не проявява стремеж да анализира проникновено материала, да го осмисли и обобщи. Достатъчно е да се вземе например само прибавката, която прави Софроний в една от главите на втория видински сборник — „Философския мудрости“ — за да се направят определени изводи за писателския му лик. Тази оригинална по мисъл прибавка В. Сл. Киселков с основание обнародва цялата. Вместо обаче да направи от нея аргументирани изводи за отношението на Софроний към калугерите и робството, да определи характера на неговия рационализъм, той оспорва оригиналността на прибавката, тъй като Софроний не можел да има отрицателно отношение към духовенството. Но в случая българският възрожденец се изказва не против духовенството изобщо, а против паразитизма и моралното разтление на калугерите. Освен това авторът на монографията е трябвало за има предвид и критичното отношение на Софроний към невежествените свещеници, което не е скрито и в неговата автобиография. Даже и да допуснем, че прибавката във „Философския мудрости“ не е Софрониево дело, фактът, че той превежда и предоставя на читателите книга с критичен поглед към порядките на духовенството не ни дава никакво право да променим оценката си за него като духовник-рационалист.

В усилията си да разгледа критично всички досегашни мнения за живота и дейността на Софроний В. Сл. Киселков е изказал и приемливи и ценни предположения и мисли. Той например, макар и по данни на германския славист Норберт Рандов, доказва, че произведението на Софроний „Гражданское позорище“ не е превод на книгата на Вилхелм Стра-

теман „Theatrum histoticum“, както досега се приемаше от всички, а превод на съчинението на папския каноник Амвросий Марлиан „Theatrum politicum“. Надсловите на тридесетте глави от оригинала, които публикува, не оставят никакво съмнение, че действително най-после е установен източникът на Софрониевия превод. И трябва само да се съжалява, че В. Сл. Киселков не е имал възможност да направи съпоставка на оригинала и превода в цялост, за да се установи дали има различие между тях. Намираме за приемливо и твърдението на автора, че Софроний написва своята автобиография не „с намерение да я предаде на двамата фанариоти Доситей и К. Ипсиланти“ (стр. 210), а „за прочит от българите“ (стр. 211).

Недоказано е предположението на В. Сл. Киселков обаче, че написването на „Житие и страдание грешнаго Софрония“ трябва да се отнесе не към 1803—1804 г., а към 1811—1812 г. За да утвърди предположението си, че автобиографията е сътворена значително по-късно от 1804 г., на В. Сл. Киселков му е било необходимо да отхвърли най-напред мнението, че тя е написана в Букурещ. Затова той търси аргументи преди всичко в някои глаголни форми и наречия. „Нашето гледище — разсъждава той — се потвърждава от някои думи в онзи пасаж от последната страница, в който самият Софроний разказва за пристигането си в Букурещ: „Востанахъ Крайовъ и поидохъ на Бокореш при дѣцата, почто тамо четаха епистѣма на бейската академѣя. И поидохъ и поклонихъ сѣ светомъ митрополитъ. . . и призова ме на митрополията и даде ми келѣа и сѣдѣ тамо при него“. Подчертаните от нас думи „пойдохъ“ и „тамо“ съвсем убедително показват, че Софроний написал автобиографията си във от Букурещ. Ако беше я написал в този град, той щеше да употреби глаголната форма „дойдохъ“ или „стигнахъ“, и наречието „тук“ вместо подчертаните думи „пойдохъ“ и „тамо“ (стр. 106—207).

Доказателствата на В. Сл. Киселков не могат да се приемат по няколко причини. Преди всичко, когато Софроний пише автобиографията си, всеки момент от живота му, бил той далечен или близък, е за него минало, и той използва такива глаголни форми, които биха предали непосредствено впечатленията му от това минало. Освен това при Софроний нямаме строго установена последователност в употребата на глаголните форми.

Как да си обясним иначе едновременното използване на глаголите „дойдохъ“ и „пойдохъ“ за едно и също събитие от миналото? „От тая тегота востанахъ и дойдохъ на Ахиолская епархия. . . и като поидохъ тамо да попувамъ, радвахъ ми ся християни много“ (стр. 131). Ако приемем доказателствения смисъл, който В. Сл. Киселков търси в глаголите дойдохъ и поидохъ, би следвало да стигнем до абсурдния извод, че автобиографията е написана в Анахилска епархия около 1792—1794 г. Макар че Софроний не е отбелязал всички съществени моменти от своя живот в автобиографичната си творба, не можем да мислим и твърдим, че ако беше я написал към края на творческия си път нямаше да спомене, макар и лаконично, за руско-турската война от 1806—1812 г., за ролята, която играе като представител на българския народ тогава. Авторът на монографията е допуснал подобно възбуждане, но предварителното му отхвърляне с твърдението, че Софроний е избегнал да говори за този период от живота си, „поради неуспеха на руската армия да освободи народа“ е несъстоятелно.

В. Сл. Киселков е документирал богато житейския и писателския път на Софроний. И макар че в известни случаи той е показал литературоведческо умение в преценката на общокултурни явления, неговата монография не дава в необходимата пълнота писателския лик на Софроний, не посочва достатъчно ясно значението и спецификата на литературното му дело. Някои от мислите, изказани от В. Сл. Киселков, са в противоречие с писаното досега за Софроний. Едни от тях могат да бъдат приети, други да се поставят под съмнение или да се отхвърлят. Независимо от отделните методологически или субективни слабости на В. Сл. Киселков обаче, неговата монография е първият значителен опит да се напише изчерпателна жизнена и творческа биография на българския възрожденец. Появата ѝ, както справедливо отбелязва нейният автор, „ще даде повод на други или да проучат по-добро и да се изкажат по-обосновано по някои незасегнати, неразрешени или погрешно пояснени въпроси, или да напишат нова биография на Софроний — без грешки, празноти и недостатъци. . .“ (стр. 5).

Дочо Лекова

КНИГОПИС

- Авджиев, Желю. Народнически илюзии и художествена правда. Към въпроса за народничеството в българската литература. С., Наука и изкуство, 1963. 219 с.
- Богданов, Иван. Безсмъртни предтечи Кирил и Методий. Хиляда и сто години от разпространението на славянската писменост. С., Нар. просвета, 1963. 80 с. с ил. и факс.
- Георгиев, Любен. Петко Ю. Тодоров. Монография. С., Наука и изкуство, 1963. 343 с. с 1 портр.
- Гочев, Гочо. Театър и критика. Сборник студии. С., Наука и изкуство, 1963. 249 с.
- Динеков, Петър. Литературни въпроси. С., Нар. култура, 1963. 382 с.
- Дудевски Христо. Българо-съветски литературни връзки. Очерци. С., Наука и изкуство, 1963. 170 с.
- Из историята на световната литература. Сборник статии. ред. Емил Георгиев и Георги Димов. С., БАН, 1963. 212 с.
- Изследвания и статии за Любен Каравелов. Ред. П. Динеков и Ст. Божков. С., БАН, 1963. 312 с.
- История на българската литература. В четири тома. Т. 1. Старобългарска литература. Под ред. на Велчо Велчев, Емил Георгиев, Петър Динеков. С., БАН, 1962. 454 с. с ил. и факс.
- Йосифов, Веселин. Съвременници. Лит. критически очерци. С., Бълг. писател, 1963. 403 с.
- Киселков, В. Сл. Софроний Врачански. Живот и творчество. С., БАН, 1963. 231 с. с репрод. и факс.
- Константинов, Георги. Николай Лилиев. Човекът, поетът. С., Бълг. писател, 1963. 264 с. с ил.
- Митов, Д. Б. и Ал. Пешев. Западноевропейската литература от Великата френска буржоазна революция до Парижката комуна. С., Наука и изкуство, 1963. 596 с.
- Петканова, Донка. Делото на Кирил и Методий. По случай 1100 години от създаването на славянската писменост. С., НСОФ, 1963. 75 с.
- Попова, Венче. Христо Първев и Константин Попов. Българските писатели за родния език. Сборник статии, изказвания и художествени произведения. С., Наука и изкуство, 1963, 200 с.
- Славистични студии. Сборник по случай V международен славистичен конгрес в София. С., Наука и изкуство, 1963. 531 с.
- Славянска филология. Материали за V международен конгрес на славистите. Т. I и II. С., БАН, 1963. 398 с. и 364 с.
- Чуковски, Корней. Хора и книги. Преведе от рус. Иван Цветков, С., Нар. култура, 1963, 838 с.
- *
- Анастасов, Аркадий. Всеволод Вишневский. Очерк творчества. М., Сов. писател, 1962. 160 с.
- Андреев Ю. А. Русский советский исторический роман 20—30-е годы. М. и др., Акад. наук СССР, 1962. 167 с.
- Берковский, Н. Я. Статьи о литературе. М., и др., Гослитиздат, 1962. 452 с.
- Бялик, Борис. М. Горький — драматург. М., Советский писатель, 1962. 636 с. 1 л. портр.

- Бялый, Г. Тургенев и русский реализм. М., и др., Советский писатель, 1962. 248 с.
- Вильчинский, Всеволод. Константин Михайлович Станюкович. Жизнь и творчество. М. и др. Акад. наук СССР, 1963, 336 с.
- Волков, Анатолий. Творчество А. И. Куприна. М., Сов. писатель, 1962. 432 с.
- Волков, И. О социалистическом реализме. М., Искусство, 1962. 96 с.
- Гапошкин, В. Традиции и новаторство в советском искусстве. М. Советский художник, 1926. 44 с.
- Григорьев, К. Н. Роман М. Е. Салтыкова-Щедрина „Господа Головлевы“. М., и др., Акад. наук СССР, 1962, 116 с.
- Гус, М. Идеи и образы Ф. М. Достоевского. М., Гослитиздат, 1962. 512 с.
- Евнина, Елена М. Современный французский роман. 1940—1960. М., Акад. наук СССР, 1962. 519 с.
- Кулинич, А. Н. Русская советская поэзия 30-х годов. Киев, Изд. Киевского унив., 1962. 168 с.
- Петров, С. М. Проблемы реализма в художественной литературе. М., Акад. пед. наук РСФСР, 1962. 304 с.
- Пигарев, К. Жизнь и творчество Тютчева. М., Акад. наук СССР, 1962. 376 с. 5 л. ил. и портр.
- Проблемы международных литературных связей. (Отв. ред. Б. Г. Рейзов). Л., Ленингр. унив., 1962. 192 с.
- Реализм и его соотношения с другими творческими методами. М., Акад. наук СССР, 1962. 367 с.
- Сидельников, В. Писатель и народ. Очерки. М., Советская Россия, 1962. 264 с.
- Финк, Л. Драматургия Леонида Леонова. М., Сов. писатель, 1962. 352 с.
- Эвентов, Исаак. Сатира в творчестве М. Горького. М. и др., Сов. писатель, 1962. 286 с.

Адреси — на редакцията: сп. Литературна мисъл, бул. Витоша 39, София, тел: 8-42-89
на администрацията: Издателство на Българската академия на науките, ул. Сердика 4, София

Абонаменти се внасят във всички пощенски станции или по с/ка № 96Т/151 БНБ —
Софийски градски клон

Годишен абонамент — 2,60 лева

Поръчка № 89
Тираж 4 600

Формат 71/100/18

Дадена за печат на 2. V. 1963 г.
Печатни коли 10 1/2

Печатница на Държавното военно издателство при МНО

S O M M A I R E

- L'idéologie communiste — principe supérieur de notre littérature et de notre art. — Discours du Camarade Todor Jivkov, tenu le 15 Avril 1963 à la Rencontre des membres de la Direction politique du CC du Parti communiste bulgare avec des travailleurs sur le front culturel. 3

Le 1100-ème anniversaire des lettres slaves

- Pétar Dinékov — L'oeuvre des Frères Cyrille et Méthode et l'évolution de l'ancienne littérature bulgare 45

*

- Bogomil Nonev — Science, poésie, époque contemporaine 59
Pantélei Zarev — Aléko Konstantinov 74

A travers les littératures étrangères

- Nicolai Dontchev — Henri Barbusse écrivain-humaniste et soldat de la paix 102
Gantcho Savov — Signes de rénovation dans la littérature yougoslave d'aujourd'hui 105

En vue du V-ème Congrès international de Slavistique à Sofia, 1963

- Ghéorgghi D. Gatchev (URSS) — La formation de l'image littéraire-artistique et la division de la littérature en genres en Bulgarie pendant les années 40 du XIX-e siècle 117

M A T E R I A U X, D O C U M E N T S E T M E M O I R E S

- Svetozar Tzonev — Un coup d'oeil sur le laboratoire de création du poète Dimtcho Dêbélianov 143
Dimo Minev — Lettres d'écrivains bulgares 145
Christo Brazitzov — Une heure avec Ghéorgghi Raïtchev... 153

R I V U E

- Liliana Minkova — Nouvelles études sur Lioubène Karavélov 157
Dotcho Lekov — Nouvel ouvrage sur l'oeuvre de Sophronius 162
Bibliographie 167